

EKOTURİZM VE EKOTURİZM REHBERLİĞİ EĞİTİMİ LİSANSÜSTÜ TEZLERİNİN BİBLİYOMETRİK ANALİZİ*

Hakan AKYURT**
Eser ÜLTAY***

Makale Bilgisi/Article Info

Geliş/Received: 21/09/2022; Düzeltme/Revised: 23/09/2022

Kabul/Accepted: 24/09/2022

Araştırma Makalesi/Research Article

Atıf/Cite as: Akyurt, H. ve Ültay, E. (2022). Ekoturizm ve Ekoturizm Rehberliği Eğitimi Lisansüstü Tezlerinin Bibliyometrik Analizi. *DÜMAD (Dünya Multidisipliner Araştırmalar Dergisi)*, 5(2), 56-70.

Özet

Ekoturizm, turizm alanında önemi her geçen gün artan yeni alanlardan biri olarak gelişim göstermektedir. Ekoturizm ve ekoturizm rehberliği ile ilgili lisansüstü eğitimler ülke genelinde yaygınlaşmaya başlamıştır. Turizm alanında lisansüstü tezlerin bibliyometrik analizine ilişkin çalışmalar bulunmasına rağmen, ancak son yıllarda önemli bir gelişim gösteren ve lisansüstü eğitiminin verildiği ekoturizm alanında böyle bir çalışmaya rastlanmamıştır. Çalışma, ekoturizm ve ekoturizm alanında yapılan lisansüstü tezlerin bibliyometrik analizini kapsamakta olup, bu alandaki eğitimlerin gelişimini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK) verilerinden elde edilen bilgiler doğrultusunda ekoturizm ve ekoturizm rehberliği lisansüstü eğitimi ile ilişkili olarak “ekoturizm” şeklinde aratma yapılmıştır. Yapılan incelemeler sonucunda, 140 adet lisansüstü tez tespit edilmiştir. Ancak, bu tezlerin ekoturizm ve ekoturizm rehberliği ile ilişkili olan turizm tezlerinin sayısı 55 olarak belirlenmiştir. Bu tezlerden 85’i ise coğrafya, ziraat, botanik, peyzaj mimarlığı, mimarlık, şehircilik ve bölge planlama, ormancılık ve orman mühendisliği, kamu yönetimi, işletme, jeodezi ve fotogrametri, ekonomi, sosyoloji, çevre mühendisliği ve deniz bilimleri alanlarında yapılmıştır. Tezlerin 22’si doktora seviyesinde, 118’si ise yüksek lisans seviyesinde yapılmıştır. Analiz sonucunda, doktora tezlerinin 9’u turizm alanında, 13’ü farklı alanlardadır. Yüksek lisans tezlerinin ise 46’sı turizm alanında yapılmıştır. Ekoturizm

* Bu araştırma sürecinde; TR Dizin 2020 kuralları kapsamında “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesinde” yer alan tüm kurallara uyulmuş ve yönergenin ikinci bölümünde yer alan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemlerden” hiçbiri gerçekleştirilmemiştir. Ayrıca bu araştırma “Etik Kurul İzni” gerektirmeyen bir çalışmadır.

** Doç.Dr., Giresun Üniversitesi, Bulancak KK Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu, (e-mail: hakan.akyurt@giresun.edu.tr, **ORCID ID:** 0000-0002-6522-684X).

*** Doç.Dr., Giresun Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, (e-mail: eserultay@gmail.com, **ORCID ID:** 0000-0001-6839-6361).

rehberliği alanında ise 7 adet yüksek lisans tezi bulunmakta ve tümü 2020 yılı sonrasındadır. Turizm alanında yapılan tezlerin 2000 yılı ve sonrasında yapıldığı, ağırlıklı olarak 2010 yılı sonrasında sayının arttığı görülmüştür. Bu bağlamda, yapılan analizler sonucunda ekoturizm ve ekoturizm rehberliği alanındaki çalışmaların son on yıl içerisinde arttığı ve diğer disiplinlerde de birçok çalışmanın olduğu görülmektedir. Bu durum, ekoturizm ve ekoturizm rehberliği alanlarının her geçen gün giderek artan önemini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Eğitim, Ekoturizm, Ekoturizm rehberliği, Bibliyometrik analiz, Lisansüstü tezler

FOOD SAFETY AND PRACTICE RECOMMENDATIONS AT HOTELS AFTER THE COVID-19 PROCESS

Abstract

Ecotourism is developing as one of the new areas in the field of tourism, the importance of which is increasing day by day. Postgraduate trainings on ecotourism and ecotourism guidance have started to become widespread throughout the country. Although there are studies on the bibliometric analysis of postgraduate theses in the field of tourism, no such study has been found in the field of ecotourism, which has shown a significant development in recent years and where postgraduate education is given. The study covers the bibliometric analysis of ecotourism and postgraduate theses in the field of ecotourism and aims to reveal the development of education in this field. In line with the information obtained from the Council of Higher Education (CHE) data, a search was made in the form of "ecotourism" in relation to ecotourism and ecotourism guidance postgraduate education. As a result of the examinations, 140 postgraduate theses were identified. However, the number of tourism theses related to ecotourism and ecotourism guidance was determined as 55. 85 of these theses were done in the fields of geography, agriculture, botany, landscape architecture, architecture, urbanism and regional planning, forestry and forestry engineering, public administration, business administration, geodesy and photogrammetry, economics, sociology, environmental engineering and marine sciences. 22 of the theses were done at the doctoral level and 118 of them were at the master's level. As a result of the analysis, 9 of the doctoral theses are in the field of tourism and 13 of them are in different fields. 46 of the master's theses were done in the field of tourism. In the field of ecotourism guidance, there are 7 master's theses and all of them are after 2020. It has been observed that the theses in the field of tourism were made in 2000 and after, and the number increased mainly after 2010. In this context, as a result of the analyzes made, it is seen that the studies in the field of ecotourism and ecotourism guidance have increased in the last ten years and there are many studies in other disciplines. This shows the increasing importance of ecotourism and ecotourism guidance fields.

Keywords: Education, Ecotourism, Ecotourism guidance, Bibliometric analysis, Graduate theses

Giriş

Lisansüstü eğitimler her geçen gün insanların daha da yoğun olarak talep ettikleri eğitimler olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsanların lisans mezuniyetleri sonrasında belirli alanlarda daha fazla uzmanlaşma isteği ile birlikte lisansüstü eğitimlerin sayısı artmıştır. Bu kapsamda, turizm eğitimi, özellikle turizm sektörünün ekonomik katkıları ve istihdam etkisi nedeni ile gelişen eğitim alanlarından biridir. Turizmden elde edilen gelirlerin artması ve insanların tüm dünya genelinde turizmde iş bulması nedeni ile eğitimlerinin de farklılaştığı görülmektedir. Bu farklı eğitimler içerisinde özellikle son on yıl içerisinde ekoturizm ön plana çıkan turizm çeşitlerinden biri olarak görülmektedir.

Ekoturizm alanındaki dersler lisans aşamalarında verilse de, ekoturizmin lisansüstü alanlarda bölümlerinin açılması ve bu alanda tez konularında yer alması son 20 yıl ile gelişim göstermektedir. Turizmden elde edilen gelirlerin artırılması amacı ile turizmin farklı destinasyonlarda çeşitlendirilmesi isteği ile ortaya çıkan ekoturizm kavramı, dünya genelinde yaygın bir turizm çeşidi haline gelmiştir. Özellikle Doğu Karadeniz Bölgesi ile diğer bölgelerdeki yayla ve doğa turizmine elverişli destinasyonlara turist kazandırılması kapsamında konunun uzmanlarını yetiştirmek için eğitimler açılmıştır. Bu alanda yüksek lisans programlarının varlığı söz konusu iken, henüz ülkemizde doktora programı bulunmamaktadır. Ancak, doktora programı olmasa da diğer turizm bilimi alanları ile farklı disiplinlerde doktora tezlerinin konusu olduğu bilinmektedir. Bu durum, ekoturizm eğitimlerinin doktora aşamasına ulaşmasa bile doktora derecesine sahip ekoturizm alanında bilgili uzmanların olduğunu göstermektedir.

Ekoturizm rehberliği ve ekoturizm alanında yapılan eğitimler sonucunda konu ile ilgili Türkiye'nin çeşitli destinasyonları ile ilgili tezlerin hazırlandığı görülmektedir. Lisansüstü eğitimlerin sonucu olarak ortaya çıkmış olan bu çalışmalarda, ekoturizmin potansiyeli, planlaması, yerel halkın algılaması, tarımsal kalkınma, tarımsal ekoturizm, doğa ve çevre koruma, otel ve acenta yöneticilerinin algılamaları gibi birçok farklı konuda araştırmalar yapılmıştır. Bununla birlikte, ekoturizmin su ürünleri, ziraat, orman mühendisliği, peyzaj mimarlığı, işletme, kamu yönetimi ve tarımsal ekonomi gibi farklı disiplinlere ait alanlarda da çalışma konusu olduğu görülmektedir. Bu durum, ekoturizmin sadece turizm eğitimi ile ilgili olmadığını, multidisipliner bir konu olduğunu ortaya koymaktadır.

Çalışmada, ekoturizm ve ekoturizm rehberliği eğitimi lisansüstü alanlarında yapılan çalışmaların bibliyometrik analizleri yapılmıştır. Ekoturizm konusunun önemini vurgulamak, hangi disiplinlerde çalışıldığını, araştırma konularını ve yapılan çalışmaların özelliklerini ortaya koymak hedeflenmiştir. Çalışmanın verilerinin gelecekte bu alanda çalışmayı düşünen bilim insanlarını yönlendireceği, bilgi sahibi olmalarını kolaylaştıracağı ve yol gösterici nitelikte olacağı beklenmektedir. Ekoturizm eğitimlerinin, lisansüstü aşamalarda durumunun hangi seviyede olduğunun ortaya konulması ve yapılan tezlerin niteliklerinin tespit edilmesi bakımından konu ile ilgili araştırmacılara faydalı olacağı düşünülmektedir. Bu kapsamda, çalışma, ekoturizm ve ekoturizm alanında yapılan lisansüstü tezlerin bibliyometrik analizini kapsamakta olup, bu alandaki eğitimlerin gelişimini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Ayrıca, bu konularda yapılan lisansüstü tezlerdeki genel eğilimler belirlenerek, araştırmacılara yeni yapacakları çalışmalarda yön gösterici bir niteliğe sahip olacağı düşünülmektedir.

1. Literatür Taraması

1.1. Eğitim ve Turizm Eğitimi

Ekoturizm eğitimlerinin anlaşılması ve daha açık bir şekilde algılanması için öncelikle eğitim kavramına kısaca değinmek uygun olacaktır. Eğitim kavramı, birçok farklı araştırmacı tarafından hemen hemen tüm bilim alanlarında sayısız kere incelenmiş, günümüzde de eğitim sistemleri için gelişimlerin devam ettiği bu süreçte, tekrar tekrar üzerinde çalışılan konuların başında gelmektedir. Eğitim, insanların hayatını şekillendiren ve geleceklerine yön veren en önemli etkenlerden biri olduğundan, bu kavramın sürekli olarak güncelliğini koruyan bir konu olduğu da şüphesizdir. Eğitim kavramını anlamak, sadece kavramsal ifadeleri bilmek ile ilgili bir durum olmadığından, kavramın bir süreç olduğunu ve insanın doğuşundan ölümüne kadar her süreçte var olduğunu bilmek gerekmektedir. Eğitim, sadece okullarda yürütülen bir öğrenim sürecinden çok daha kapsamlı ve önemli bir konu olarak dünya genelinde üzerinde durulan bir konudur.

Eğitim, geçmişten günümüze kadar devam eden bir öğrenme sürecidir. İnsanların yetiştirilmesi ve birçok konuda niteliğinin artması için yapılan çalışmalar bütünü olarak kabul edilmektedir (Özkan, 2006). Farklı bir tanım ile eğitim, “kendini belirli alanlarda yetiştirmiş olan bireylerin diğer insanların nitelik kazanması amacı ile yetiştirmesi” olarak ifade edilmektedir (Gökalp, 1992). Eğitim bir başka tanımda ise, “insanların bilgilerinin ve becerilerinin geliştirilmesi amacı ile kültürel düzeylerinin artırılmasına yönelik faaliyetler bütünü” olarak tanımlanmaktadır (Güvenç, 1996). Eğitim kavramı ile bilim insanları tarafından birçok farklı tanım yapılmış olsa da, eğitimin insanların kendini yetiştirmeleri için bir süreç olduğu ve bu sürecin insanların istekleri bitmediği sürece devam edeceği konusunda ortak bir anlayış bulunmaktadır. Bir insanı istemediği sürece eğitmek mümkün olmayacağından, eğitim konusunda istekli olunmalı ya da istek uyandırması için eğitimciler tarafından destek verilmelidir. Eğitim, hangi aşamada olursa olsun insanların hayatlarında var olan bir kavramdır.

Günümüz eğitim sistemleri içerisinde uzaktan eğitim kavramı önemli bir yer edinmiş durumdadır. Hangi bilim alanı olursa olsun uzaktan eğitimin yapılabileceğine dair görüşler, eğitimden maddi imkân yaratmak isteyen insan ya da kuruluşların fikirleridir. Uzaktan eğitim, teorik dersler açısından uygun olsa da, yüz yüze eğitimlerin öğrencilere verdiği bilinç ve öğrenme düzeyi, uzaktan eğitimlerde mümkün değildir. Ancak, teorisi çok olan alanlarda ve uygulaması olmayan dersler açısından uzaktan eğitim sistemleri, maliyet ve zaman açısından tasarruflu yöntemlerdir. Turizm eğitimi açısından uzaktan eğitim ele alındığında, turizmin uygulama ağırlıklı bir yapısı olması nedeni ile eğitimlerinin yüz yüze ve uygulamalı olarak yapılması en optimal seçenektir.

Turizm açısından eğitim kavramı düşünüldüğünde, turizm eğitimlerinin turizm sektörünün beklenti ve isteklerine cevap verecek nitelikte olması gerekmektedir. Turizm sektörü ile ilgisi olmayan veya sektördeki gelişimleri takip edemeyen eğitimler, hangi seviyede olursa olsun istihdama katkı sunamayacaktır. Böyle bir durumda da eğitimlerin amacından sapmış olacağı, hedeflere ulaşamayacağı ve etkisiz kalacağı bir sistem söz konusu olacaktır. Turizm eğitimleri ister milli eğitim isterse de üniversite seviyesinde verilsin, uzman eğitimciler, ekipmanlar ve ortamlar sağlanmadığı takdirde, başarısı düşük olacak, niteliği az olan öğrenci yetiştirilecektir. Bu durum sonucunda, sektörde iş bulma konusunda öğrenciler yetersiz kalacak ve eğitimlerini almadıkları farklı alanlarda çalışmak zorunda kalacaktır.

Turizm eğitimi, “sektörün beklenti ve isteklerine cevap verecek derslerin verildiği, uygulamalı olarak öğretilmesi gereken konuları kapsayan bir eğitim sistemi” olarak belirtilmektedir (Mısırlı, 2002). Her ülkenin kendi turizm yapısı ve coğrafyasına uygun olarak derslerin seçilmesi, müfredatların bu şartlara göre düzenlenmesi ve de turistlerin profillerine uygun olarak yetiştirilmesi turizm eğitimi açısından en önemli hususlardır. Bu durum, bir ülkedeki tüm turizm eğitimlerinin aynı olmaması gerektiğini, destinasyonların özelliklerine ve gelen turistlerin niteliklerine göre eğitimlerin şekillendirilmesi gerektiğini göstermektedir. Bu yönü ile turizm eğitimi birçok eğitim konusundan çok daha özel bir içeriğe sahiptir (Dias Daniel vd., 2017).

Temel bilgileri ve sektördeki gelişmelerin tüm detayları ile verilmesi gereken turizm eğitimleri, öğrencilerin sürekli sıralarda ders alacakları bir yapıda olmamaktadır. Turizm sektöründeki güncel gelişmeleri takip etmek, yeni teçhizat ve teknolojileri öğrenmek turizm eğitimlerinin vazgeçilmez unsurlarıdır. Teorik derslerde konuların bir önceki yıl ile benzer olması bile günün şartlarında hızla ilerleyen turizm sektörünü yakalamakta sorunlarla karşılaşılmasına yol açabilmektedir. Bu nedenle, turizm eğitimlerinin sürekli olarak güncellenen müfredatlar ile kendini yetiştirmeye açık eğitim personeli tarafından verilmesi, etkinliğini arttıracaktır. Turizm eğitimlerinin lise düzeyinden, doktora aşamasına kadar her düzeyde olması, eğitimlerinin turizm sektörü açısından önemini göstermektedir.

Turizm eğitimi alan bir öğrencinin sektörde çalışabilmesi için tüm terminolojilerin öğretilmesi, sektörün işleyişi ve çalışma koşulları hakkında bilgilerin verilmesi gerekmektedir. Hem bilimsel hem de sektörel açıdan yeterli olmayan bir turizm eğitim sistemi, yetersiz ve niteliği az personel yetiştirmesine neden olacaktır. Ayrıca, turizm eğitimi alan bireylerin, sürekli olarak insanların beklenti ve isteklerini karşılamak zorunda olacağı düşünüldüğünde, iletişim ve psikoloji açısından da gerekli donanımın eğitimlerde verilmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Ürün ve hizmetin aynı anda sunulduğu turizm sektörü, sorunları kısa sürede çözen, analitik düşünme yeteneğine sahip, iletişime açık, alanı ile ilgili bilgi sahibi, sosyal ve topluma uyumlu kişileri istihdam etmeyi arzu etmektedir

(Atay ve Yıldırım, 2008: 395). Bu niteliklerin birçoğunun da eğitimleri sırasında öğrencilere verilmesi, zaman ve maliyet açısından kayıpların yaşanmaması için turizm sektörü için önem arz etmektedir. Sektörün beklentisinin de turist beklentisine göre değişmesi, turizm eğitimcilerinin sürekli olarak kendilerini yenilemeleri gerektiğini göstermektedir.

Turizm eğitimlerinin genel olarak amaçları ve hedeflerinin ortak bir anlayış ile dile getirildiği görülmektedir. Bu eğitimlerin özetle beklentileri aşağıdaki maddelerde verilmektedir (Hacıoğlu, Kaşlı, Şahin ve Tetik, 2008):

- Nitelikli ve kendine özgüveni olan personelin turizm sektörüne kazandırılması,
- Meslek kanunlarını bilen, iletişim yönü açık, sorunlara çözümcü yaklaşım sunan sosyal insanlar yetiştirilmesi,
- Sektörü tanıtan teori ile uygulamalı derslerin bir bütün halinde sunulduğu derslerin verilmesi,
- Sürekli değişen turist istek ve beklentilerine cevap verecek niteliğin kazandırıldığı eğitimlerin verilmesi,
- Yöre halkının algılamalarında turizme olumlu imaj kazandıracak bilgi ve beceriye sahip bireylerin yetiştirilmesi,
- Turizm mesleğinin tüm yönü ile anlatıldığı, zorlukların ve çalışma koşullarının açık şekilde öğretilmesi,
- Turizmden elde edilecek gelirlerin sadece çalışanlara değil, tüm ülke halkına ve farklı sektörlerle faydalı olacağını öğretilmesi,
- Kaliteli hizmet ve ürün sunumunda personelin ne kadar önemli olduğu bilincinin verilmesi.

Turizm eğitimlerinin sadece turizm sektörü için değil, diğer sektörler ve çalışanları açısından da önemli olduğu bir gerçektir. Birçok farklı ürün ve hizmeti aynı anda sunması nedeni ile turizm eğitimlerinde diğer disiplinler ile ortak çalışmanın önemi vurgulanmalı ve diğer sektörler ile ilişkiler açık şekilde anlatılmalıdır. Ayrıca, turizm eğitimlerinin ülke turizm eğitim kurumlarında eksiksiz ve sorunsuz şekilde verildiğini ifade etmek, gerçekçi bir yaklaşım olmayacaktır. Genel olarak turizm eğitiminde karşılaşılan sorunlar aşağıdaki maddelerde özetlenmektedir.

- Turizm eğitimlerinde bölgelere göre yabancı dil bilgisi verilmemektedir, halbuki hangi turist profili hangi bölgeyi ağırlıklı olarak ziyaret ediyor ise o yabancı dil derslerinin verilmesi daha uygun olacaktır,
- Yabancı dil öğretim elemanlarının yetersizliği söz konusudur,

• Yöre halkının turizmden gelir elde edeceği inancı düşük olduğu için bölgelerini ziyaret eden turistlerden çok fazla para almak karşılığında olumsuz imaj sergilemektedir. Bu nedenle, yöre halklarının turizm konusunda eğitimler ile bilinçlendirilmesi gerekmektedir. Ayrıca, bu durumun ilk aşaması tüm eğitim kurumlarında turizmin uzun vadede gelir elde etmek için önemli bir sektör olduğu bilincinin öğretilmesi gerekmektedir,

• Uygulamalı eğitimlerin tüm eğitim kurumlarında verilmesi önemlidir. Ancak, bazı eğitim kurumlarında uygulama alanı ve bu dersleri verecek öğretim elemanı eksikliği bulunmaktadır.

• Turizm eğitimlerinde staj önemli bir rol üstlenmektedir. Ancak, turizm sektörünün stajyer öğrencileri ucuz iş gücü olarak görmesi, eğitimleri sonrasında öğrencilerin turizm sektöründen uzaklaşmasına yol açmaktadır,

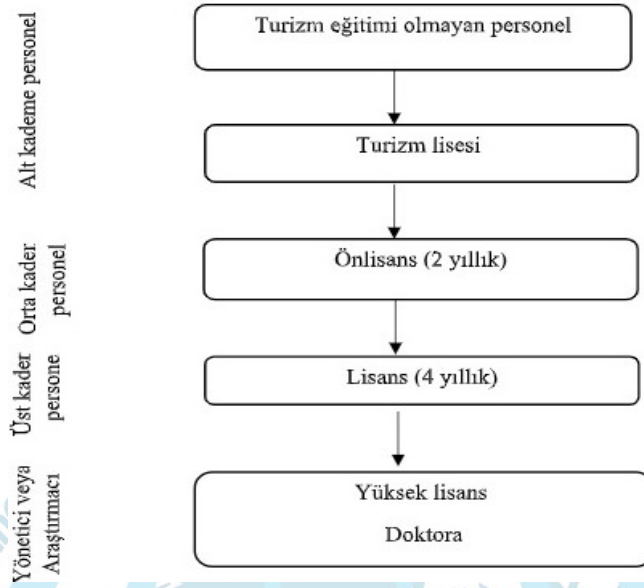
• Turizm eğitiminde verilen derslerin turizm sektörü ile bağlantılı olarak güncellenmesi gerekmektedir. Ancak, sektör ve eğitim kurumları arasındaki ilişkinin stajyer bulmadan daha öteye gidememesi nedeni ile bu eğitim güncellemeleri yapılamamaktadır. Bu durum, turizm eğitimlerinin güncel teorik ve uygulamalı derslerden geri kalmasına yol açmaktadır.

1.2. Üniversite Düzeyinde Turizm Eğitimi

Üniversite kurumlarında turizm eğitimleri günümüzde birçok alt dalı ile birlikte, önlisans, lisans, yüksek lisans ve doktora düzeyinde verilmektedir. Bu bakımdan, turizm bilim alanının üniversitelerde aktif olarak yer aldığı ifade etmek yanlış bir çıkarım olmayacaktır. Turizmin kendi içinde farklı alt bilim dallarında ayrılması, uzmanlaşma açısından önem arz etmektedir. Günümüzde gastronomi ve turist rehberliği ön plana çıkan iki ana alan olmakla birlikte, sağlık turizmi ve inanç turizmi bölümleri de önemli bölümler olarak görülmektedir. Bunlar dışında ilk eğitimlerin turizm işletmeciliği ve turizm öğretmenliği gibi başladığı, seyahat ve acenta ile ilgili bölümlerinde faaliyetlerine devam ettikleri görülmektedir

Üniversite düzeyinde turizm eğitimlerinin genel olarak sektördeki istihdamına ilişkin durumlar karmaşık bir yapıdadır. Turizm eğitimi lise düzeyinde olan insanın bir otele müdür olabileceği, yüksek lisans mezunu olan insanın ise bir otelde komi görevi üstleneceği durumlar söz konusudur. Bu durum, turizmde tecrübenin ve sektöre uyum sağlayıp, kendini yetiştirmenin göstergesi olarak kabul edilmektedir. Belirtilen şartlar geçmiş yıllarda çok sayıda örneklerle desteklenirken, günümüzde turizm eğitimlerinin önemi artmış, nitelikli ve diplomalı personel istihdamı ön plana çıkmıştır.

Günümüz şartlarında görülen turizm eğitimi ile turizm sektöründeki istihdama yönelik durum Şekil-1'de verilmektedir.

Şekil 1. Turizm Eğitimi ve İstihdam Aşamaları (Gürdal, 2002:393)

Turizm eğitimlerinde geçmişte yukarıda belirtilen eğitim-istihdam ilişkisi çok farklı bir şekilde işlerken, günümüzde personelin eğitimi ve diploma derecesi önem kazanmıştır. Geçmişte tecrübesi olan, sosyal ve girişken bir insanın eğitimi olmasa da turizm sektöründe üst kademelere gelmesi mümkünken, günümüzde tüm üst makamlardaki yöneticilerden turizm veya ilişkili alanlarda diploma beklentisi içine girilmiştir. Bu durum, turizm ile ilgili geçmişte eğitimlerin yaygın olmaması ile de ilişkili bir durumdur. Günümüzde üniversite düzeyinde hemen hemen her ilde bir turizm eğitimi birimi bulunmaktadır. Turizm eğitimi kurumlarının sayısının da fazla olması, öğrenci talebinde sorunlar oluşmasına neden olmaktadır.

Üniversitelerdeki turizm alanındaki yüksek lisans ve doktora programları son yıllarda giderek artmıştır. Turizm işletmeciliği ve öğretmenliği ile başlayan lisansüstü eğitimleri, son on yıl içerisinde gastronomi, turizm rehberliği, sağlık turizmi yöneticiliği, sağlık turizmi işletmeciliği, seyahat hizmetleri, inanç turizmi, gastronomi, ekoturizm ve ekoturizm rehberliği alanlarında da açılmıştır. Doktora ve yüksek lisans düzeyinde her geçen gün farklı turizm alt disiplinlerinde eğitimler verildiği, bu eğitimlerden önem kazananlar ile ilişkili yüksek öğrenim programları açıldığı görülmektedir. Henüz turizmin alt bilim alanlarında yeterli düzeyde uzmanlaşma olmasa da, gelecekte verilecek bu eğitimler ile uzman sayısının artacağı beklenmektedir.

2. Çalışmanın Analizi

2.1. Çalışmanın Yöntemi

Çalışmanın yönteminde bibliyometrik analiz kullanılmıştır. Bilim alanlarında çalışmaların niteliklerini ortaya koymaya çalışan bu analiz tekniği, yazarların ele aldıkları konuları, hangi yıl yayın

yaptıklarını, konularını, sayfa sayılarını ve hangi seviyede çalışmalar yaptıklarını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Kısa bir ifade ile bibliyometrik analizler, istatistikler ve matematiksel işlemlerin yardımı ile bilimsel iletişimin sağlanmasını içeren bir yöntem olarak ifade edilmektedir (Pritchard, 1969; Borgman ve Furner, 1990). Bibliyometrik çalışmaların bilimsel olarak sunulan araştırmaların etkinliğini ortaya koyması nedeni ile gelecekte bu alanda çalışma yapacak bilim insanlarına fikir sağlaması açısından önemli bir kaynak oluşturduğu ifade edilmektedir (Atılğan, Atakan ve Bulut, 2008).

Çalışmada, bibliyometrik analizler sonucunda elde edilmek istenen verilerin çalışma soruları aşağıda verilmektedir.

- Ekoturizm tezlerinin düzeyleri nelerdir?
- Ekoturizm doktora tezlerinin üniversiteleri hangileridir?
- Ekoturizm yüksek lisans tezlerinin üniversiteleri hangileridir?
- Ekoturizm rehberliği yüksek lisans tezlerinin üniversiteleri hangileridir?
- Ekoturizm tezlerinin yıllara göre dağılımı nasıldır?
- Ekoturizm tezlerinin sayfa aralıkları nelerdir?
- Ekoturizm tezlerinin araştırma yöntemleri nelerdir?
- Ekoturizm tezlerin konu alanları nelerdir?

Çalışma sorularının cevaplarının bibliyometrik analiz ile elde edilmesi için nitel araştırma yöntemi uygulanmıştır. YÖK tez merkezinden taramalar yapılarak, tezlerin tüm içerikleri üzerinde çalışılmıştır. Veri analizinde betimsel içerik analizi kullanılmıştır. Betimsel içerik analizi, çalışmaların derinlemesine incelenmesi yoluyla düzenli bir şekilde diğer araştırmacılar için hazırlanması anlamını taşımaktadır (Ültay, Akyurt ve Ültay, 2021). Çalışmanın verilerin elde edilmesinde açık erişimi olan ve etik ilkelere aykırılığı söz konusu olmayan YÖK tez merkezi verileri kullanılmıştır. Kayıtlı olan tezler incelenmiştir. (YÖK Tez Merkezi, 2022).

2.2. Bulgular

Yüksek Öğretim Kurumu tez arama merkezinden elde edilen resmi bilgiler doğrultusunda, ekoturizm ile ilgili yazılmış olan turizm alanındaki lisansüstü tezlere ilişkin rakamlar aşağıdaki Tablo-1’de verilmektedir.

Tablo 1. Lisansüstü Tez Düzeyi

Tez Düzeyi	Sayısı	%
Yüksek Lisans	46	84
Doktora	9	16
Toplam	55	100

Turizm alanında yapılan çalışmaların 46'sı yüksek lisans düzeyinde iken, 9'unun doktora seviyesinde yazıldığı belirlenmiştir. Tespit edilen doktora tezlerin üniversitelere göre dağılımı Tablo-2'de belirtilmiştir.

Tablo 2. Doktora Tezlerinin Üniversiteleri

Üniversite	Sayısı	%
Atatürk Üniversitesi	2	20
Selçuk Üniversitesi	2	20
Afyon Kocatepe Üniversitesi	1	10
Balıkesir Üniversitesi	1	10
Dokuz Eylül Üniversitesi	1	10
İstanbul Üniversitesi	1	10
Namık Kemal Üniversitesi	1	10
Toplam	9	100

Doktora tezleri incelendiğinde, ekoturizm ile ilgili doktora tezlerinden sadece 4 tanesinin turizm işletmeciliği anabilim dalında yapıldığı tespit edilmiştir. Diğer doktora tezlerinin tarım ekonomisi ve işletme anabilim dallarında yapıldığı görülmektedir. Bununla birlikte, ekoturizm konusu ile yapılan doktora tezleri incelendiğinde, tarımsal ekonomi, ormancılık ve orman mühendisliği, çevre mühendisliği ve işletme bilim alanlarındaki doktora tezlerinde ekoturizmin konu olarak yer aldığı tespit edilmiştir. Farklı bilim alanları ile ekoturizm alanı ilişkilendirilerek çalışmaları yapıldığı görülmektedir. Tespit edilen yüksek lisans tezlerinin üniversitelere göre dağılımı Tablo-3'te belirtilmiştir.

Tablo 3. Yüksek Lisans Tezlerinin Üniversiteleri

Üniversite	Sayısı	%
Kâtip Çelebi Üniversitesi	12	26
Giresun Üniversitesi	6	13
Atatürk Üniversitesi	3	6
Necmettin Erbakan Üniversitesi	3	6
Balıkesir Üniversitesi	2	4
Dokuz Eylül Üniversitesi	2	4
Namık Kemal Üniversitesi	2	4
Afyon Kocatepe Üniversitesi	1	2
Akdeniz Üniversitesi	1	2
Atılım Üniversitesi	1	2
Çanakkale 18 Mart Üniversitesi	1	2
Düzce Üniversitesi	1	2
Eskişehir Osman Gazi Üniversitesi	1	2
Gazi Üniversitesi	1	2
Gümüşhane Üniversitesi	1	2
İstanbul Üniversitesi	1	2
Karabük Üniversitesi	1	2
Kütahya Dumlupınar Üniversitesi	1	2
Selçuk Üniversitesi	1	2
Süleyman Demirel Üniversitesi	1	2

Şırnak Üniversitesi	1	2
Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi	1	2
Yaşar Üniversitesi	1	2
Toplam	46	100

Yüksek lisans tez mezuniyetleri incelendiğinde en büyük oran İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi %26 ve Giresun Üniversitesi %13 olarak belirlenmiştir. Bu durumun nedeni, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesinde “ekoturizm” yüksek lisans programı olması ve Giresun Üniversitesinde “Ekoturizm Rehberliği” yüksek lisans programı olmasıdır. Bu nedenle, her iki üniversitede ekoturizm alanında yüksek lisans konusu daha fazla çalışılmıştır. Tespit edilen ekoturizm rehberliği yüksek lisans tezlerinin üniversitelere göre dağılımı Tablo-4’te belirtilmiştir.

Tablo 4. Ekoturizm Rehberliği Yüksek Lisans Tezlerinin Üniversiteleri

Üniversite	Sayısı	%
Giresun Üniversitesi	6	85
Şırnak Üniversitesi	1	15
Toplam	7	100

Ekoturizm rehberliği alanında yüksek lisans programı olan iki üniversiteler arasında yüksek lisans tezi üreten iki üniversite Giresun ve Şırnak üniversiteleri olarak tespit edilmiştir. Giresun üniversitesinden kayıtlı 6 tez sunulmuş, Şırnak üniversitesinden ise 1 adet tez verilmiştir. Türkiye’de ekoturizm rehberliği alanında Giresun ve Şırnak üniversiteleri ile birlikte Necmettin Erbakan ve Iğdır üniversitelerinde de bu program aktif olarak öğrenci alımı yapmaktadır. Yıl aralıklarına göre lisansüstü tez sayı ve oranlarının dağılımı Tablo-5’te gösterilmiştir.

Tablo 5. Yıllara Göre Tez Dağılımı

Yıl Aralığı	Sayısı	%
1993-1997	0	0
1998-2002	1	1
2003-2007	2	3
2008-2012	7	13
2013-2017	10	19
2018-2022	35	64
Toplam	55	100

Tez merkezinde yapılan inceleme sonucunda ekoturizm ve ilgili kavramlar ile ilgili ilk tezin 2020 yılında başladığı ve konunun öneminin artması ile birlikte ekoturizm konusundaki araştırmaların arttığı belirlenmiştir. Bu durum Tablo-5’te açıkça görülmekte olup, ekoturizm kavramının son yıllardaki önemini de anlatmaktadır.

Tezlerin sayfa sayısına ilişkin bibliyometrik analiz yapılmış, sayfa sayılarının yüksek lisans tezlerinden genel olarak 50-200 sayfa arasında yoğun olarak yazıldığı belirlenmiştir. Doktora tezlerinin sayılarının daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte, sayfa sayısı 50-99 arası olan tezlerin sayısının 10 adet olması da ilgi çekici bir sonuç olarak görülmüştür. Bu tezler

incelendiğinde tezlerin yöntemlerinin ya belirsiz ya çok kısa ya da yöntemsiz nitel çalışma şeklinde olduğu belirlenmiştir. Ekoturizm tezlerinin sayfa sayısına ilişkin veriler Tablo-6’da verilmektedir.

Tablo 6. Tezlerin Sayfa Sayısı

Sayfa Sayısı	Sayısı	%
50-99	10	19
100-149	27	49
150-199	7	13
200-249	4	7
250-299	5	9
300-349	1	1
350 ve üzeri	1	1
Toplam	55	100

Araştırma yöntemleri açısından tezler incelendiğinde nicel yöntemlerin ağırlık olarak (%51) kullanıldığı görülmektedir. Nitel yöntemler ile yapılan tezlerin yanısıra karma olarak yapılan çalışmalar bulunmaktadır. Karma çalışmaların doktora tezi ağırlık olduğu belirlenmiştir. Bununla birlikte 6 tezin araştırma yönteminin olmadığı tespit edilmiş olup, belirsiz olarak nitelendirilmiştir. Tezlerin araştırma yöntemleri Tablo-7’de gösterilmektedir.

Tablo 7. Tezlerin Araştırma Yöntemleri

Araştırma Yöntemi	Sayısı	%
Nicel	28	51
Nitel	14	25
Karma	7	13
Belirsiz	6	11
Toplam	55	100

Tez konularına ilişkin analiz sonucunda ağırlıklı olarak bir destinasyonun ekoturizm potansiyeli ile ekoturizmde planlama, arz-talep ve etkileri ile ilgili çalışmalar yapıldığı belirlenmiştir. Bununla birlikte, doğa ile bağlantılı birçok farklı çalışmaların da yapıldığı görülmektedir. Tez konularının ekoturizm alanı içinde de olsa farklı disiplinlerle ya da alanlarla ortaya konulduğu görülmektedir. Bu alanların başında tarım, ziraat, ormancılık ve çevre mühendisliği gibi alanlar başı çekmektedir. Tezlerin konularının alanlarına göre dağılımını ifade eden durum, Tablo-8’de verilmektedir.

Tablo 8. Tezlerin Konu Alanına Göre Dağılımları

Konu Alanı	Tez Sayısı	%
Ekoturizm potansiyeli	12	21
Ekoturizm (planlama / etkileri / yönetimleri / arz / talep)	8	13
Halkın algısı	5	9
Sürdürülebilir gelişim/turizm	5	9
Kırsal Kalkınma	3	5
Otel İşletmeleri / yöneticileri/acentası	3	5
Ekoturizm çiftlikleri	2	4
Hizmet kalitesi	2	4
Çevre /çevre bilinci	1	2
Davranışsal niyet	1	2

Doğa koruma	1	2
Doğa okulları	1	2
Ekoturizm girişimciliği	1	2
Girişimcilik	1	2
Glamping	1	2
İstihdam / kadın işgücü	1	2
Kuş gözlemciliği	1	2
Marka / İmaj	1	2
Ormancılık / Orman köyleri	1	2
Tarımsal ekoturizm	1	2
Turist rehberliği	1	2
Turizm güzergâh / doğa yürüyüşü	1	2
Üniversite	1	2
Toplam	55	100

Sonuç

Ekoturizm ve ekoturizm rehberliği alanları son yıllarda Türkiye’de üzerinde önemle durulan ve yeni eğitim programlarının açıldığı bilim alanlarıdır. Turizmin çeşitlendirilmesi amacı ile farklı turizm türlerinin ortaya çıkarılması ile ekoturizm kavramı da gelişmiştir. Dünya genelinde birçok destinasyonda ekoturizm amaçlı seyahatler nedeni ile ortaya çıkan bu durum, eğitimlerinin verilmesi zorunluğunu ortaya çıkarmıştır. Lisans ve ön lisans düzeyinde ders olarak okutulmakta olan ekoturizm kavramı, lisansüstü programlar açılarak daha da etkin bir yapıya kavuşturulmak istenmektedir. Ekoturizmin hem turizm sektörü hem de diğer sektörler için gelir kaynağı ve istihdam yaratıcı özelliği nedeni ile eğitim programlarının önemi de artmaktadır.

Çalışmada, ekoturizm ve ekoturizm rehberliği lisansüstü tezleri bibliyometrik analiz yardımı ile incelenmiş, tezlerin çıkış yılının 2000 yılı ve sonrasında olduğu ortaya konmuştur. Bu durum, ekoturizm kavramının ve eğitimlerinin son yirmi yıl içerisinde hız kazandığını göstermektedir. Çalışma sonuçlarında, tez konularının sadece ekoturizm alanında değil, işletme, kamu yönetimi, ormancılık ve orman mühendisliği, tarımsal ekonomi, su ürünleri, çevre mühendisliği, peyzaj mimarlığı ve mimarlık gibi birçok farklı disiplinde yapıldığı tespit edilmiştir. Ekoturizm ve ekoturizm rehberliği ile ilgili toplam tez sayısının 140 olduğu, bunun sadece 55 tanesinin ekoturizm ve turizm alanı ile ilişkili olduğu ortaya çıkmıştır. Bu durum, ekoturizmin sadece turizm bilimi açısından değil, diğer disiplinler açısından önemini göstermekle birlikte, multidisipliner bir alan olduğunu göstermektedir. Çalışma analizi sonucunda ekoturizm alanında yüksek lisans programları Giresun, Şırnak, Necmettin Erbakan, Eskişehir Osman Gazi ve Iğdır üniversitelerinde mevcuttur. Bu programların sayısının artması ekoturizm eğitimi alan insan sayısının artmasına, dolayısıyla da eğitilmiş ve uzman bireylerin çoğalmasında yararlı olacaktır. Halkın ekoturizm konusundaki görüşlerinin olumlu olarak değişmesi için daha fazla ekoturizm lisansüstü öğrencisine ve bilimsel çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Çalışma sorularının cevaplarının gelecekte ekoturizm ile ilgili çalışma yapacak olan lisansüstü öğrencilere faydalı bir kaynak olması beklenmektedir. Çalışma alanları bakımından hemen hemen her alan ile ilişkisinin kurulabilmesinin mümkün olduğu ekoturizm, farklı disiplinler ile çalışıldığı takdirde daha etkili olacaktır. Diğer bilim dalları ile ortak çalışmaların yapılması, ekoturizmin önemini ve değerini arttıracaktır. Ancak, çalışmanın araştırma aşamasında görülmüştür ki, ekoturizm ve ekoturizm rehberliği olmak üzere iki farklı şekilde yüksek lisans eğitimi olan ekoturizmin, doktora programı yoktur. Lisansüstü öğrencilerinin kendilerini yetiştirmesi ve eğitimlerini ilerletmeleri bakımından doktora programının açılması uygun olacaktır. Böylelikle hem lisansüstü öğrencilerin eğitimleri devam edecek hem de ekoturizm ve ekoturizm rehberliği yüksek lisans programları alanında nitelikli öğretim üyesine kavuşmuş olacaktır.

Turizm alanında yapılmış olan bibliyometrik araştırmalar neticesinde ekoturizm ve ekoturizm rehberliği alanlarında da bibliyometrik analiz ihtiyacı tespit edilmiş, çalışma gelecekte artan çalışma sayısı ve öğrencisi nedeni ile bu alanda çalışacak olan araştırmacılara yol göstermesi için yapılmıştır. Ekoturizm, turizmin önemli bir alt dalı olarak hem turizm sektöründe hem de lisansüstü eğitimlerde yerini almış durumdadır. Konunun öneminin anlaşılması açısından mevcut çalışmanın gelecekte ekoturizm veya ekoturizm rehberliği alanında tez yapacak olan bilim insanlarına faydalı bir kaynak olması beklenmektedir.

Kaynakça

- Atay, L. ve Yıldırım, H. (2008). Lisans düzeyinde turizm eğitimi alan öğrencilerin profili ve tercihlerine yönelik bir araştırma. *IV. Lisansüstü Turizm Öğrencileri Araştırma Kongresi*, ss.394-408, 23-27 Nisan, Belek-Antalya.
- Atılğan, D., Atakan, C. ve Bulut, B. (2008). Türkçe kütüphanecilik dergilerinin atıf analizi. *Türk Kütüphaneciliği*, 22(4), 392-413.
- Borgman C.L. ve Furner, J. (2002). Scholarly communication and bibliometrics. *Annual Review of Information Science and Technology*, 36, 3-72.
- Dias Daniel, A., Costa, R.A., Pita, M. and Costa, C. (2017). Tourism Education: What about entrepreneurial skills? *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 30, 65-72.
- Gürdal, M. (2002). Türkiye’de meslek turizm eğitiminin yapısal analizi, okullaşma- eğitimin kalitesi- staj-istihdam sorunları ve çözüm önerileri, Turizm Bakanlığı Turizm Eğitimi Genel Müdürlüğü Yayını, ss: 391-400, *Turizm Eğitimi Konferans-Workshop*, 11-13 Aralık 2002, Ankara.

Hacıoğlu, N., Kaşlı, M., Şahin, S. ve Tetik, N. (2008). *Türkiye’de turizm eğitimi*. Ankara: Detay Yayıncılık.

Mısırlı, İ. (2002). Turizm sektöründe meslek standartları ve mesleki belgelendirme sistemi. *Anatolia Turizm Araştırma Dergisi*, 13(1), 39-55.

Pritchard, A. (1969). Statistical bibliography or bibliometrics?. *Journal of Documentation*, 25, 348-349.

Ültay, E., Akyurt, H. ve Ültay, N. (2021). Sosyal bilimlerde betimsel içerik analizi. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, 10, 188-201.

YÖK Tez Merkezi. (2022). *Ekoturizm*. (Erişim Tarihi: 20.09.2022).
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>

